

סוגיית הפליטים היהודים והערבים מאוצות המזרח התיכון, צפון אפריקה והמפרץ הפרסי

ליקט וכתב משה שמר

הפליטים היהודים ישבו במדינות ערב והמפרץ הפרסי אלפי שנים, עוד לפני היות הנצרות והאיסלם. הערבים שישבו בפלסטינה המנדטורית אינם למעשה פלסטינים כי אם מהגרים מארצות שכנות (כמו המכונים כיום "עובדים זרים"). הפליטים היהודים והערבים אמנם נאלצו ואולצו לעזוב את בתיהם ורכושם אבל מסיבות לגמרי שונות. בעיקר הנסיבות וערכי רכוש אינם ברי השוואה בין השניים.

מבוא

עם קבלת "החוק לפיצויים ליהודים מארצות ערב ואין תש"ע - 2010" (להלן החוק), תתעורר בודאי שוב סוגיית ההגדרה "מיהו פליט" לצורך המשא ומתן בין הצדדים להשוואת ערך הנכסים והזכויות של כל צד מאז ומתמיד שרר ויכוח, אם היהודים הוכרחו לעזוב את ארצות מושבם ומי הכריח את ערביי פלסטין לעזוב את בתיהם. ניתן להוכיח שאכן אלה ואלה אולצו לעזוב - היהודים נאלצו לברוח עקב הרדיפות, הרציחות והצרת הצעדים והערבים נאלצו לעזוב ולצאת על פי דרישת מנהיגיהם, כדי להקל על פלישת צבאות ערב למדינת ישראל שזה עתה קמה, ותוך הבטחה שיוכלו לשוב תוך שבועיים שלושה לבתיהם אחרי "שנמחץ את האויב היהודי...".

מסמך הסברה שהופץ באתר האינטרנט על ידי משרד ההסברה והתפוצות לדין בסוגיה זו תחת הכותרת "סוגיית הפליטים הערבים והיהודים", שאני מביא להלן, מעלה עוד פן לבעיה הזאת והוא מוצאם של הערבים שאכלסו את יישוביהם בפלסטין המנדטורית.

מיהו פליט?

זאת ועוד, שאלה קרדינאלית בויכוח זה היא מספרם של היהודים שעזבו את מדינות ערב לפני הקמתה של מדינת ישראל, אחרי שישבו בה כ-3000 שנה, כאלף שנים לפני הולדת הנצרות וכ-1400 שנים לפני יסוד האסלאם. מול ההגדרה של האו"ם, על פיה - פליט פלסטיני הוא מי שישב ב"פלסטין" מאז 1946 וכן צאצאיו, לא אימץ האו"ם הגדרה מקבילה של הפליטים היהודים ממדינות ערב, צפון אפריקה ואיראן שלא רק אולצו לעזוב את ארצותיהם אלא גם גאלצו להשאיר בהן את כל רכושם הפרטי והציבורי. כמובן שגם מספרם הכולל ורכושם-הונם-ונדל"ניהם של הפליטים היהודים לא נאמד מעולם על ידי מוסדות האו"ם או כל מוסד מוסמך שהוא. לעומת זאת מספרם של הפליטים הערבים טופף ועולה, הן משום שצאצאיהם הופכים גם הם אוטומטית, עם השנים, לפליטים - וכבר מדברים על 3 מיליון פליטים ואף יותר!!! והן משום שכידוע הפליטים הערבים- הפלסטינים אינם נפטרים. תעודות

הנפטרים נמכרות ומועברות לכל דיכפין. הגדרה מרחיבה ואווילית זו של האו"ם מנוגדת למקובל לגבי פליטים אחרים בעולם. יצוין כי האומדן של כ-900000 פליטים יהודים אינו כולל את 125000 יהודי איראן ואת 12000 היהודים שנעקרו מבתיהם ביישובים היהודים בארץ ישראל שנכבשו על ידי הערבים במלחמת השחרור.

סוגיית הפליטים הערבים והיהודים

רבות השאלות המתייחסות לסוגיית הפליטים הערבים מ-1948 (מלחמת העצמאות) ולזכות השיבה שלהם לארץ. האם הם עזבו או הוגלו? מי גרם להם לעזוב? בכמה פליטים מדובר?

מדוע כשדנים על בעיות הפליטים לא מוזכרים למעלה ממיליון פליטים יהודים שנאלצו להימלט על נפשם ממדינות ערב? ריכזנו בעבורכם, קוראים יקרים נתונים מעניינים מאוד שיסייעו בידכם להבין את אחת הסוגיות הבווערות ביחסינו עם הפלסטינים ועם העולם הערבי, אשר צריכה להוות בסיס למשא ומתן על פיצויים על אבדן הרכוש של שני הצדדים.

פליטים ערבים: עובדות ומספרים:

1. 800000 ערבים התגוררו לפני מלחמת 1948/9 בתחום השטח המוגדר היום "הקו הירוק".
2. 179000 ערבים נותרו בשטח מדינת ישראל לאחר המלחמה.
3. 100000 הורשו לחזור לישראל במסגרת מבצעי "איחוד משפחות".
4. 100000 נקלטו במדינות ערביות, בעיקר אנשי המעמד העליון ומעמדות הביניים.
5. 50000 עובדים זרים שבו למדינות המוצא שלהם.
6. 50000 בדואים נקלטו בשבטיהם בירדן ובסניי.
7. 15000-10000 נהרגו במלחמת 1948/9.
8. סה"כ פליטים ערבים: 320000.

מקורם של הערבים שבאו לארץ ישראל

מהמחצית הראשונה של המאה ה-19 ואילך. בתקופה שקדמה למלחמת העצמאות היגרו לארץ והתיישבו בה ערבים רבים מהארצות השכנות.

הנהגה נגרמה עזיבה המונית ונטישת ישובים. גם המושל הבריטי האיץ במיעוט היהודי והערבי להתפנות מערים מעורבות. היהודים סירבו ונשארו, הערבים נענו ונטשו.

רבות העדויות משנת 1947 והלאה, המציינות את העובדה שרבים מערביי הארץ בחרו לעזוב את בתיהם, ממספר סיבות. 3000 ערבים נטשו את בתיהם עוד לפני פרוץ מלחמת השחרור, כאשר לערבים היה יתרון צבאי וארה"ב לחצה להימנע מהכרזה על עצמאות המדינה היהודית. השמועות על ניצחונות יהודיים במהלך מלחמת השחרור, דוגמת הקרב על הקסטל, וההפחדה של מנהיגי הערבים את התושבים הערבים ממעשי נקם של היהודים, האיצו את הנטישה הערבית.

באוגוסט 1953 אמר מנהל אונר"א (סוכנות הסעד והתעסוקה הפליטים הפלסטיניים של האו"ם) רלף גאראואיי כי: "מדינות ערב אינן חפצות בפתרון בעיית הפליטים, אלא בשימור הבעיה כפצע פתוח וכנשק נגד ישראל."

פרופ' מקדונלד: "האחריות לתופעת הפליטים רובצת לפתח מנהיגי ערב"

בספרו "שליחותי בישראל" מצביע פרופ' ג'יימס מקדונלד, מי ששימש שגריר ארה"ב בישראל עד לסוף שנת 1950, על מנהיגי ערב כאחראים לתופעת הפליטים. וכך כותב מקדונלד: "הערבים נטשו כתוצאה מבהלה, אחרי בריחה מוקדמת של העשירים ב-1947... ועקב סיפורי זוועה חסרי-שחר, שהופצו על ידי המופתי ואנשיו, על סדיזם יהודי... האחריות לתופעת הפליטים רובצת לפתח מנהיגי ערב שפתחו במלחמה וניגפו בה... רוב ממשלות ערב מתעלמות ממצוקת הפליטים..."

דבריו מקבלים חיזוק מדבריו של המושל הבריטי אלן קנינגהאם, הנציב הבריטי האחרון בארץ ישראל: "קיימת נטישה ערבית מערים מעורבות... נמשכת הפאניקה של מעמד הביניים הערבי... נטישה מוקדמת של ההנהגה הערבית הביאה לקריסת מורל הציבור הפלסטיני..." (דצמבר 1947). המושל הבריטי האיץ במיעוט היהודי והערבי להתפנות מערים מעורבות (לדוגמה, צפת - מיעוט יהודי, טבריה - מיעוט ערבי). היהודים סירבו ונשארו, הערבים נענו ונטשו."

גם עיתון "לונדון אקונומיסט" (מיום 2.10.1948) דיווח: "הגורם הכבד ביותר לנטישה הערבית היו הודעות 'הוועד הערבי העליון' שהאיצו בערביי חיפה לנטוש את בתיהם, ולא - יואשמו בבגידה. הובהר להם שהיהודים יושלכו לים לאחר הפינוי הבריטי". תמך בו עיתון "פילסטין" הירדני (19.2.1949) הכותב: "מדינות ערב האיצו בפלסטינים לעקור מבתייהם, כדי לא להפריע לפלישה הערבית."

חלקם ברחו ובאו לכאן עקב רדיפות או משום שסירבו להתגייס לצבא וחלקם היו מהגרי עבודה שמצאו תעסוקה במשק הארץ ישראלי שעבר תהליך פיתוח שיצרו ההתיישבות הציונית והמנדט הבריטי. מהגרי עבודה, לכאורה, זמניים שנשארו בה, הכו בה שורשים היו לגוי גדול ועם הזמן רואים בה את מולדתם.

בתקופה שבין 1840-1831 התיישבו בעכו אלפי מהגרים מצריים שסירבו לשרת בצבא המצרי. אלפי מהגרים מצרים וסודנים נוספים התיישבו בעזה, טול כרם ובעמק החולה, כדי לחזק את כיבוש הארץ על ידי מצרים.

הגיאוגרף הבריטי הנרי בייקר טריסטראם בספרו "ארץ ישראל - יומן מסעות בפלסטינה", 1865 ו"הקן הבריטית למחקר פלסטינה" תיעדו ריכוזים גדולים של מהגרים מצריים ביפו (לדוגמה, אבו כביר), בעכו, חדרה, שיך מוניס (רמת אביב), פיג'ה, בית דגן, זרנוגה, קובייבה, נחל עירון (וואדי ערה), בית שאן ועוד.

הגיאוגרף השוויצרי, פיליפ בלדנספרגר בספרו "המזרח הבלתי משתנה", 1913 תיעד באזור יפו מהגרים מ-25 מדינות מוסלמיות ותיעד התיישבות מהגרים ממרוקו ומסוריה ברמלה.

היומון הסורי, "לה סירי". מיום 12.8.1934. דיווח על הגעתם באותה שנה של 30000-36000 מהגרים סורים (חוראנים) לפלסטינה.

הגיאוגרף הבריטי מאסטרמן, כתב ב-1914 שמחצית המוסלמים בצפת היו אלג'ירים והאחרים היו מהגרים מסוריה ובדואים מבקעת הירדן.

הגיאוגרף הבריטי, קלוד קונדאר, דיווח ב-1878 שעמק יזרעאל הפך למקום מקלט לבדואים מירדן. באזור גדרה התיישבו מהגרים מלוב. מהגרים מאלג'יר (מוג'רבים) הגיעו לצפת ולטבריה ב-1856 בעקבות כיבוש המדינה על ידי הצרפתים ב-1830.

השלטון העות'מאני והמנדט הבריטי עודדו הגירת עובדים ממדינות ערב לבניית תשתיות,

בין אלה: מסילת הברזל יפו-ירושלים ב-1892, הקמת בסיסי צבא, תפעול מחצבות, בניית נמל חיפה וייבוש ביצות. המנדט הבריטי עודד הגירת עובדים "זרים" ממצרים, סוריה ולבנון, אך באותה עת בלם את עלייתם של היהודים לארץ אבותם... גלי העלייה היהודית - מ-1880 - הביאו להתפתחות כלכלית שגרמה לביקוש לכוח עבודה ולגלי הגירה ערבית לארץ ישראל.

הסיפור מאחורי עזיבת "הפליטים הערבים"

של 1948:

נטישה מוקדמת של ההנהגה הערבית כבר ב-1947 הביאה לקריסת מורל הציבור הערבי. בעידודה הנמרץ, של אותה

מנהיגי ערב מודים: "הכרחנו את ערביי פלסטין לעזוב את בתיהם..."
להלן דבריו של אבו מאזן (מנהיג הפת"ח הנוכחי): "צבאות ערב הכריחו את הפלסטינים לעזוב את בתיהם ב-1948" (פילסטין א-ת'אורה, מרץ, 1976)

מזכ"ל "הליגה הערבית", עזאם פחה מודה, שמנהיגי הערבים עודדו אותם לעזוב את בתיהם באופן זמני: "הובטח שכבוש פלסטין יהיה פיקניק צבאי... עצתנו לערביי פלסטין הייתה לעזוב את בתיהם באופן זמני..." ("אל-הודה" הלבנוני, 5.6.1951)

ראש ממשלת סוריה, חאלד אל-עזאם (בספרו "זיכרונות", 1973) מבכה זאת וכותב: "הבאנו אסון על הפליטים הפלסטינים, כאשר קראנו להם לנטוש את בתיהם..."

שימו לב להבדלים בין הארגונים העוסקים בנושא הפליטים: בעוד שסוכנות אונר"א (UNRWA) מנציחה את בעיית הפליטים הערבים הפלסטינים, מאז 1948 עוסקת נציבות הפליטים של האו"ם (UNHCR) ביישובם של פליטים ממדינות אחרות ללא דיחוי.

ב-26.1.1952 הכריז מזכ"ל האו"ם, דאג האמרשלד, על תכנית של שלוש שנים ליישוב פליטי 1948 הערביים ממדינות ערב (על פי החלטה 413 של עצרת האו"ם). UNRWA הוקמה ב-1948 לתקופה של 2-3 שנים לפתרון בעיית הפליטים הערביים. ב-2008 חגגה 60 שנים לפעילותה: הפליטים הערבים שהם נשוא ועיקר תפקידה על פי כתב מינויה, לא יושבו, אך מיליארד דולרים כבר הצטבר בקרן הפנסיה של עובדי הארגון ומיליארדי דולרים הוצאו על סיוע לפליטים הערבים.

לעומתה "נציבות הפליטים של האו"ם (UNHCR) "המטפלת ב-21 מיליון פליטים ברחבי העולם, מעסיקה 6,300 עובדים. "אוונר"א", המטפלת רק בפליטים הפלסטינים מ-1948, הפכה לסוכנות האו"ם הגדולה בעולם ומעסיקה 29,000 עובדים, כולם פלסטינים, להוציא 150 עובדים.

"אוונר"א" מעניקה מעמד פליט לכל הערבים שעזבו את ארץ ישראל, (כולל עובדים זרים ששהו בארץ ישראל שנתיים בלבד לפני מאי 1948 בעוד ש"נציבות הפליטים" מעניקה מעמד פליט רק ל מי שנאלץ להימלט ממדינת אזרחותו.

"אוונר"א", הנהנית מ גיבוי הגוש הערבי מוסלמי ותומכיו, מעוניינים להגדיל את מספר הפליטים ולא לפתור את בעייתם. מ-1950 גבר מספר הפליטים שעזבו את מחנות הפליטים, אך בתיהם במחנות הפליטים שבמדינות ערב נתפסו על ידי כפריים שזכו בשל כך למעמד של פליט עם כל המשמטע מכך.

לפי מחקר "ראנד" מ-1971, מחצית מתושבי מחנה ג'ילזון בפאתי רמאללה הם כפריים כאלה. לפי דו"ח מיום 17.1.2003 של משרד הביקורת בקונגרס האמריקאי, (GAO) פחות משליש הפליטים הרשומים - מתגוררים במחנות.

בניגוד ל"נציבות הפליטים", "אוונר"א' שמעניקה מעמד פליטות לכל צאצאי הפליטים המקוריים ופותרת את בעיותיהם. "נציבות" זו מיישבת פליטים (67,000 ב-2008), אך "אוונר"א" מנציחה פליטות. בניגוד ל"נציבות" המיישבת פליטים במדינות מושבם, "אוונר"א" משרישה בתודעת הפליטים את הרצון לשוב לבתיהם לזירת הסכסוך משלה אותם שזה אפשרי ועושה דברם של שליטי ערב והליגה הערבית לשמר את מעמד הפליטים כבני ערובה נגד מדינת ישראל.

בתקציבים הדמיוניים ועם קצת רצון טוב ניתן היה אפשרי מזמן לפתור את בעית הפליטים - ליישבם ב-22 מדינות ערב כשם שמדינת ישראל האחת והיחידה קלטה מיליוני פליטים יהודים מלמעלה מ 80 מדינות...

900,000 הפליטים היהודים מ-1948

הדיון התמידי בסוגיית הפליטים הערבים מדחיק את העובדה ש-820,000 יהודים נמלטו או גורשו ממדינות מוסלמיות/ערביות והפכו גם הם לפליטים. בתאריך 16.5.1948 הופיעה כתבה בעיתון ה"ניו יורק טיימס": "סכנה חמורה ליהודים במדינות מוסלמיות. 900,000 יהודים באפריקה ובאסיה ניצבים בפני גל שנאה של אויביהם". לפניכם מספר הפליטים היהודים לפי ארצות מוצאם:

מרוקו	-	240000
אלג'יריה	-	140000
עיראק	-	135000
טוניסיה	-	105000
מצרים	-	70000
צפון תימן	-	55000
לוב	-	37000
סוריה	-	25000
דרום תימן	-	8000
לבנון	-	5000

(תשומת לב הקוראים שכל המספרים בכתבה זו אינם כוללים את איראן אפגניסטאן ותורכיה כפי שמופיעים בטבלה בעמוד 9)

600000 פליטים יהודים ממדינות ערב נקלטו בישראל. 20,000 היגרו לצרפת, בריטניה, קנדה, ארה"ב וארצות אמריקה הלטינית.

כאמור לעיל, היהודים והקהילות היהודיות, היו קיימות במזרח התיכון; צפון אפריקה והמפרץ הפרסי, אלפי שנים לפני היות הנצרות והאסלאם. לימים בעקבות כיבושי המוסלמים והחלת שלטון האסלאם

בית הכנסת העתיק בחלאב שנהרס במהומות 1947

איסור לעזוב את המדינה. לא מעט צעירים נתפסו בניסיונות בריחה, נעצרו ונרצחו בגין עוון זה...

בתנאים תת אנושיים אלה, הפתרון היחיד היה לעזוב הכל מאחור ולברוח מהר עד כמה שאפשר. מצבים דומים נוצרו בכל מדינות המזרח התיכון וכך נוצרו שתי בעיות של פליטים: הפליטים היהודים שנאלצו בכורח הנסיבות לברוח כדי להציל את נפשם והפליטים הערבים מפלסטין המנדטורית שנדרשו על ידי מנהיגיהם לעזוב את בתיהם כדי "להקל על צבאות ערב לכבוש, לנצח ולדרוס את האויב הציוני ולהחזירם לבתיהם תוך שבועיים שלושה..." שנמשכים כבר למעלה מ-60 שנה.

שווי הרכוש – הממון – והנדל"ן שהושאר, הולאם ו / או נבזז בכל מדינות ערב, צפון אפריקה נאמד במחירי 1948 בכ- 100 מיליארד דולר.

היקף הקרקעות שהיו ברשות היהודים נאמד בכ 38625 מיילים רבועים לעומת גודלה של מדינת ישראל כ 8000 מיילים רבועים !!!

בכל ארץ וארץ נותרו מאות בתי כנסת מפוארים ובהם כלי קוגש, ספרי תורה ותשמישי קדושה יקרי ערך. ספרים עתיקים יקרים ובנייני ציבור. ערכם של כל אלה ואחרים לא יסולא בפז.

בעוד שמדינת ישראל קלטה את יהודי ארצות ערב, צפון אפריקה והמפרץ הפרסי בתחומה קליטה מלאה: בדיור, בתעסוקה, בחינוך, בתרבות ובכלכלה, הנציחו מדינות ערב והליגה הערבית את הפליטות הערבית כנשק פוליטי במלחמתם נגד מדינת-ישראל. והעולם לא רק שותק כי אם ממשיך לתמוך בהון תועפות בהחזקתם של הפליטים הערבים של פלסטין במדינות ערב, ביהודה ושומרון וברצועת עזה. בכסף רב זה, של תמיכה במיליארדי דולרים שהוזרמו במשך השנים, אפשר היה לשקם את הפליטים שיקום מפואר. אולם הערבים בכוחם הרב ובסיוע נשק הנפט מצליחים לאלץ את העולם כולו להמשיך ולתמוך, זה 62 שנים בסוג פליטים שאין לו אח ודוגמא בשום מקום אחר, תמיכה זו לא נועדה לפתור את הבעיה אלא להנציחה, בעיקר כנשק נגד ישראל..

בארצות כיבושיהם, הפכו היהודים ל"דהימים" – נתינים נחותים, שחיים תחת חסות האסלאם הכובש. היהודים הורשו לחיות חיי דת מוגבלים, להעניק חינוך יהודי מוגבל וללמוד מקצועות ומלאכות ולעסוק בכלכלה ובמסחר. ברוב מדינות ערב התגוררו היהודים ברובעים מיוחדים סגורים. מעטים מאוד הורשו ו/או העזו לצאת מהרובע היהודי כדי לגור באזורי המגורים הטובים יותר של הערבים.

המצב הלך והחמיר אחרי מלחמת העולם הראשונה. תקופה בה החלו תנועות מהפכניות-לאומניות לדרוש עצמאות מהמנדט הצרפתי והבריטי ולקבלת עצמאות מדינית. זאת נוסף על הקשיים הכלכליים בעקבות המלחמה ונפילת האימפריה העות'מאנית.

בני הקהילות היהודיות חפשו מוצא מן המצב המדיני והכלכלי הקשים והיגרו לארצות אמריקה הלטינית, לצפון אמריקה ולארץ-ישראל.

מצבם של יהודי סוריה החמיר במיוחד – בחלב ובדמשק היו פרעות, איסורים וחרמות. חקיקה אתנית מפלה הוחלה על היהודים: נטילת אזרחות, החרמות רכוש וסגירת עסקים וחשבונות בנקים. איסורים לצאת מהמדינה ללא הפקדת עירבון אנושי. יהודים היו קרבנות לרצח, מאסרים ללא משפט על לא עוול בכפם כאשר האשמה המרכזית היא החשד שהקרבן הוא "פעיל ציוני".

המצב הלך והחמיר עוד יותר עם הכרזת המדינה היהודית במאי 1948. מעמדו ומצבם של היהודים הורע מאוד. הוקמה משטרה מיוחדת "המוח'בראת" (הקיימת ופעילה עד היום) למעקב אחרי צעדיהם, להאזנה לשיחותיהם ופתיחת מכתביהם. הוטלו הגבלות תנועה – היהודים הורשו לנוע לא יותר מקילומטר אחד מהרובע. רק אחרי מאבק בינלאומי הוארך המרחק לשלושה ק"מ. לביצוע צו זה הוחתמו כל תעודות הזיהוי של היהודים בחותמת מיוחדת בדיו אדומה במילה "מוסווי" (יהודי). על מנת לזהותם. הקשה מכל היה הפיכתם של היהודים לבני ערובה, שחל עליהם

עקירת היהודים מארצות ערב, צפון אפריקה והמפרץ הפרסי 1948–2008

1948	1958 ²	1968 ³	1976 ⁴	2001 ⁵	2005 ⁶	2008 ¹	שנים ארצות
125000						25000	איראן
140,000	130000	3000	1000	0	0	100	אלג'יריה
500					0	0	אפגניסטן
400					0	0	בחרין
5000	6000	3000	400	100	50 ⁸	25	לבנון
38000	3750	500	40	0	0	38	לוב
265000	200000	50000	18000	5700	3500	~1650	מרוקו
75000	40000	2500	400	100	100	75	מצרים
400						0	סודן
30000	5000	4000	4000	100	100	40	סוריה
8000	0,800	0	0	0	0	0	עדן
135000	6000	2500	350	100	60 ⁷	105	עיראק
105000	80000	10000	7000	1500	100	105	תוניסיה
80000						~1000	תורכיה
55000	3500	500	500	200	200 ⁹	55	תימן
1066800						28193	סה"כ

References:

מקורות:

1) Data was derived from multiple sources, including: "Trends and Characteristics of International Migration since 1950-Refugee Movements and Population Transfers. "United Nations Department for Economic and Social Affairs: Demographic Study No. 64 ST/ESA/Ser. A/64, 1978;--The Jewish Case Before The Anglo-American Communities of Inquiry, 1946; Cohen, Hayyim j. Zionist Activity in the States of the Middle East. Jerusalem: WZO, 1973; Sitton, David, The Sephardic Communities in Our Times, Jerusalem: Sephardic Council Press, 1974; Chouraqui, Andre. Marche vers l'Occident-Les Juifs d'Afrique du Nord. Paris: Presses Universitaires de France, 1952; Schechtman, Joseph B. On Wings of Eagles: The Plight, Exodus and Homecoming of Oriental Jewry. New York, Yosloff, 1961; Littman, David. "Jews Under Muslim Rule in the Late Nineteenth Century. "London: The Weiner Bulletin. Vol.XXVIII, New Series Nos. 35/36, 1975.

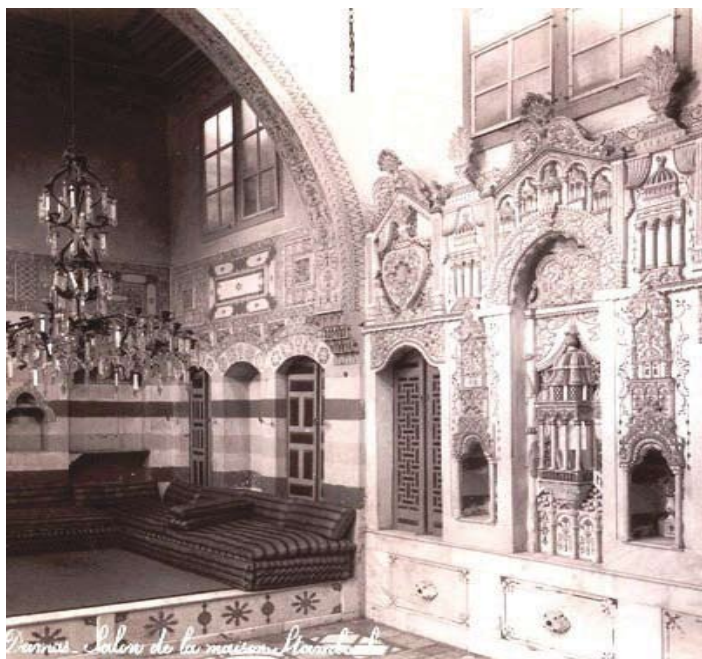
2) American Jewish Yearbook, ³v.58 v.68 v.71. ⁴v.78. ⁵v.101, ⁶v.105

7) Saad Jawad Qindeel, head of the political bureau of the Supreme Council for the Islamic Revolution in Iraq, I as reported in The Jerusalem Post; Post; July 18, 2005.

8) Time Magazine. February 27, 2007.

9) American Jewish Yearbook v.102.

מקצת בתי פאר

בית משפחת סטמבולי (מארכיון "אליאנס ויקיפדיה")

בית שמעיה אנג'ל (ויקיפדיה)

בית ענבר (ויקיפדיה) שהפך למכתב - בית מדרש לכהני דת מוסלמים

אנדל"ן יקרים בדמשק

האכסניה בג'ובר שהפכה למרכז חינוכי

בית העלמין ש"גולח" להכשרתו לנדל"ן ובניית דרך (אוהלי צדיקים)

בית משפחה יהודית בדמשק 1901 (ויקיפדיה)

בית הכנסת אל פרנג'

בית פרחי
הנמצא
בשיפוצים
להכשירו
כמרכז תרבות
ומוזיאון (אוהלי
צדיקים)

קבלת החוק בישראל

החוק שנתקבל מחייב את ממשלות ישראל, ובראשה את ראש הממשלה בכבודו ובעצמו להעלות את בעיית הפיצויים לפליטי ארצות ערב בכל מו"מ עתידי (סעיף 4 לחוק) כדי שפיצויי פליטי שני הצדדים יבואו על פתרונם בעת ובעונה אחת.

זאת ועוד, החוק יחייב מעתה ואילך את כל הנוגעים בדבר, ארגוני היהודים יוצאי ארצות ערב, צפון אפריקה ואיראן ובראשם את מדינת ישראל עצמה לאסוף ולאגור מידע כלכלי מהימן על הרכוש, הממון, והנדל"ן הפרטי והציבורי שהושארו מאחור בכל המדינות כדי להציגם קבל עם ועולם ובכל הזדמנות כדי שהנושא לא ירד מסדר היום ויטאטא מתחת לשטיח. ותפסק אחת ולתמיד אנדרלמוסיות המספרים הפיקטיביים.

לשם כך חשוב מאוד שבנושא כה טעון ורגיש זה יעסק גוף מקצועי בינלאומי – (כלל וכלל לא של האו"מ) שיכלול כלכלנים, שמאים ומשפטנים בכירים שיאסוף ויעריך הערכה ניטראלית את הרכוש – ההון – והנדל"ן הפרטי והציבורי ויעבד את הנתונים אלה מול אלה כבסיס אובייקטיבי למשא ומתן על הפיצויים. כך, יש לקוות, תפסק שליפתם של נתונים חסרי שחר ובסיס של דרישותיהם המופרזות של הערבים. לפי עניות דעתי ישנן מדינות לרבות סוריה שיש להן רישומים מדויקים.

מעתה ואילך, כשם שמדינות ערב הפכו עצמן לדובריהם של הפליטים הערבים, כך צריכים מדינת ישראל והארגונים להיות הנציגים והדוברים הבלעדיים להצלת זכויותיהם של למעלה ממיליון פליטים יהודים כפי שנראה בטבלה על "עקירת היהודים מארצות ערב, צפון אפריקה והמפרץ הפרסי 1948–2008 בעמוד 9 לעיל.

המצב בסוריה בכלל ובדמשק בפרט

היהודים שחיו בדמשק אלפי שנים, הותירו מאחוריהם, במהלך הבריחה החפוזה במאה העשרים: רכוש רב... הובם ככולם נאלצו לברוח בגפם. סגרו את דלתות בתייהם ועסקיהם ויצאו בחשכת ליל (בהעדפת העלטה של ראשי חודשים מטעמי בטיחות). רכושם ובתייהם נמסרו לפליטים הערבים שהגיעו ב-1948 וב-1967. בתי פאר רבי ערך של שיש צבעוני, גינות וחצר מרווחים הושארו בידי הממשלה הסורית לניצולם כראות עיניה.

ממשלת סוריה הקימה שני גופים "אל אג'אצה" ו"אלמואססה" שנועדו לניהול וניצול נכסי היהודים הנפקדים. הראשון ממונה על רישום הנכסים והשכרתם והשני על גביית שכר דירה ודמי שימוש אחרים. יש להניח שבמשך שנים ושתיים שנה נגבו סכומים משמעותיים בגין שכירת בתים, בנייני ציבור, חנויות, בתי מלאכה ומבנים אחרים, אף כי הפליטים ששוכנו בבתי היהודים הם פטורים מתשלום שכר דירה.

שיקום הרובע היהודי (חארת אליהוד)

ושדרוגו

לאחרונה ממשלת סוריה ויזמים פרטיים משקמים ומשדרגים 210 מבנים, ב"שארע אל אמין" יסביבתו כדי להפוך חלק מהרובע היהודי לאזור תיירות, בילויים, תרבות, אומנות ואמנות.

על פי כתבה ב"הפיינשייל טיימס" במדורו "מידל איסט אקונומי" תחת הכותרת "דמשק מעניקה לרובע היהודי חיים חדשים" מאת אנדרו אינגולד מיום 19 לחודש מאי 2010 הופך רחוב "אל אמין" (בקצה המערבי של הרובע היהודי בדמשק) וסביבתו הרדומים, כדבריו לאיזור של בתי מלון, בתי קפה, ושווקים. האיזור הופך לאחד מאזורי התיירות המתויירים ביותר במזרח התיכון.

אינגולד אינו פוסח על ההיסטוריה עתיקת היומין של הרובע, (אלפי שנים בשפתי מ.ש.) ומתאר את בתיו שננטשו על ידי יושבי היהודים, שנתפסו על ידי הפליטים הערבים. הוא מספר כי עד כה, שופצו ושודרגו שני בתים עתיקים מהתקופה העות'מאנית, בנויים שיש, קרמיקה ואורנמנטים מזרחיים, בריכה בחצר מזרחית, מספר פינות "לובי" מפוארות וכיו"ב. הוא מפליג בתיאור יופיים ופארם של הבתים שהפכו לבית מלון בוטיק של 20 חדרים בשם "טליסמן".

בעלי רשת "טליסמן" מתכוונים לבנות באיזור בית מלון נוסף שיהיה מפואר ויקר מבית מלון זה, בבית שהיה שייך לרפאל פרחי הידוע ושל חיים פרחי, שר הכספים של השולטאן העות'מאני. יודעי דבר מספרים שבתים אלה הם שניים משנים עשר בתי פאר שהיו שייכים למשפחת פרחי העשירה בדמשק.

בסמוך לבית מלון זה, עובדים על שיפוצם של בתים נוספים לפתיחת תיאטרון, גלריות לאמנים, מוזיאון באחד מבתי פרחי האחרים – ראה תמונה) גם האכסניה בג'ובר הפכה לבית ספר ומרכז לשיקום.

בעקבות ההתלהבות הזאת ל"בניית" איזור תרבות ותיירות חדיש שיפאר את המזרח התיכון כולו, צצו יזמים הרוצים לקחת חלק בשלל. אחד מהם אומר לכותב המאמר "... אינך רוצה לראות 210 בתים נטושים מטים ליפול מ... אתה הרי יכול לשפצם ולהפעילם ועדיין יישארו רכושם של היהודים". לסיום מציין הכותב נקודה נוספת: בפגישתו עם ראש הקהילה היהודית בדמשק מר קמעו, כמו בכל מפגש אחר נוכחים שני אנשים מהמשטרה המיוחדת-המוח'בראת – קצין ומתורגמן.

הערכת הרכוש של היהודים שנעקרו

מארצות ערב

הרכוש הרב שהותירו מאחוריהם היהודים בארצות ערב

נאמד בלמעלה ממאה מיליארד דולר במחירי 1948. סכום שרובו ככולו נמצא כיום בשליטתם של ממשלות ערב. לעומת קליטת הפליטים היהודים בישראל, מאלצים את הפליטים הפלסטיניים לחיות על חשבון כספי האו"מ ותרומות הקהילייה הבינלאומית, אילוץ זה מיושם עד כדי כך שעיתונאים זרים מספרים שפליטים, הנאלצים לבקש נדבות, אינם זוכים לנדבה כלשהי מאזרח מקומי. הם נאלצים להסתפק בנדבות של תיירים ועוברי אורח זרים.

אחרית דבר.

החוק שהתקבל "אנמי" לכאורה ואינו מבהיר היטב את כוונות המחוקק. חשוב ביותר בעיני לציין, שהחוק מטיל את אחריות הביצוע על ראש הממשלה (סעיף 4). אבל בפועל, הועבר הטיפול למשרד הגמלאים. זאת ועוד, על מנת שלחוק יהיו שיניים, נדרשות תקנות ביצוע וחלוקת אחריות בין הגופים המטפלים. בינתיים הדור שנשט את מדינות ערב הולך וכלה. לדור זה של הורינו לא נותר זמן רב לרישום הרכוש שננטש ולמסירת עדויות כשהדבר יידרש. כבר עתה רבים אינם איתנו. לדעתי, נוסף על הגוף הממשלתי האמור לעיל יש להקים גם גוף בינלאומי נייטרלי, מורכב מבכירי הבנק העולמי, שלרשותו יעמוד מנגנון מקצועי כדי לפקוד ולהעריך את שננטש בשני הצדדים. כך ניתן יהיה ליצור הערכה אובייקטיבית של הרכוש,

הרחוב

החצר

לפצות כנדרש ולפתור נושא כאוב זה. הפליטים הערבים חייבים להיקלט בארצות ערב כפי שישראל קלטה את הפליטים היהודים שהגיעו משם לא רק מארצות ערב אלא מליונים מכל העולם. זכות השיבה אינה ניתנת לישום, וההתעקשות למימושה תטרפד כל מו"מ. יציין כי הנשיא קלינטון בתקופת כהונתו הקציב 80 מיליארד דולר תרומת ארה"ב לפתרון בעיות הפליטים בתקווה שסכום זה עדיין נמצא לרשות הנוסא.

זאת ועוד

הרישומים שעשה עד כה משרד המשפטים שלנו לוקים בחסר רב, היות ובקשות רבות לרישום שהופנו אליו נדחו בטענה של העדר מסמכים ותעודות לאישוש הבעלות. אנשי משרד המשפטים התעלמו מכך שהפליטים היהודים נטשו הכל מאחוריהם, לרבות תעודות תמונות ומסמכים. טוב יעשה הגוף החדש המטפל בביצוע החוק אם ימצא תחליף לתיעוד אולי הצהרה באשרור עורך דין או במקרים של רכוש רב מאוד הצהרה בפני שופט. וחשוב לכלול בין שאר התיקונים לחוק שבדאי יחוקקו בעתיד סעיפים הנוגעים ליורשיהם החוקיים של הפליטים היהודים. זאת ועוד, נראה לי שניתן היום לאתר על ידי תצלומי אוויר את רוב הבתים, מוסדות הציבור והנדל"ן למינהו, גם אם אלה נהרסו ונבנו בניינים אחרים ו / או כבישים תחתם.

הכניסה

מלון "טליסמן דמשק" מה שהיה פעם אחד מבתי משפחת פרחי, המפוארים. תמונות אלה הן מתמונות הפרסום של המלון. שטרחו לציין את פארו ואת האפשרות שמכונת יכולה לעבור בסימטאות הרובע. ולהגיע לדלת הכניסה.

הלובי החיצוני

חשוב שראשי הארגונים היהודים יוצאי המזרח התיכון, צפון אפריקה, המרץ הפרסי וארץ ישראל יעקבו וישתפו פעולה באופן שוטף ואינטנסיבי עם המשרד הממשלתי הממונה על ביצוע החוק. היות וסעיף 4 מטיל את האחריות לביצוע החוק על ראש הממשלה, ראוי שמשרד זה יקים בו כנהוג אגף לישום החוק. דרוש גם גוף אופרטיבי מטעם ראשי הארגונים עצמם שיעמוד בקשר מתמיד עם הכנסת והגוף הממשלתי ויעקוב אחרי מעשיו...

ברגע האחרון

עם סגירת הגיליון לקראת הבאתו לדפוס נודע על הקמתה של עמותה שתורכב מנציגי 11 הארגונים של יהודים יוצאי מדינות ערב, צפון אפריקה ואיראן, שבראש מטרותיה יישום החוק ומימוש זכויותיהם של הפליטים היהודים תוך כדי שיתוף פעולה ביניהם, עם הממשלה ועם הכנסת. נדאג לעדכונים בהתפתחויות ובדרישות לפעולה. המערכת

מעט מרשימות הנכסים הציבוריים שנשארו

בדמשק

א. בתי כנסת מפוארים לרבות נברשות קריסטל

אל מנשא
חוש אלבשא
אל פרנג'
אל ראקי
כתאב אל עתיק
בית שמאע
אל מנייאן
שבת אחים
סא' אלין
כתאב אלג'דיד
ג'ובר (בית הכנסת והאכסניה)

ב. תשמישי קדושה

ספרי תורה יקרים.
ספרי קודש יקרים.
רימונים מכסף ומזהב
פרכות ושטיחים פרסיים

ג. בתי מדרש

בית חסון
בית מרח"ו
בית שמעיה אנג'ל
בית דישי
בית אבולאעפיה
בית אלדואר
בית אלבוקעי

ד. בתי ספר

1. אליאנס
2. תלמוד תורה בן מימון
3. בתי מדרש (ראה לעיל)

ה. רכוש פעיל עד היום:

3 מאפיות
2 בתי מרקחת
2 מרפאות
חנויות ובתי מלאכה

ו. רכוש ציבורי

1. בית ועד הקהילה, עם רכוש רב ערך
2. בתי עלמין
3. מאפית מצות

ז. בית העלמין

הולך ונחרב ע"י השלטונות כדי:
לטשטש את ההיסטוריה היהודית העתיקה בדמשק,
החרותה על המצבות הרבות.
כדי לסלול כבישים ודרכים

רשימה (חלקית) של בתים מפוארים יקרי ערך וגדולים מאוד בשטחם

בחוש אלפרן

* בית כליפה(עמאר ג'דיד)

בדח'לת חארת אלזיתון

* בית אליאס מזרחי

באלצלתאני

* בית אמעו

והיו גם

* בית עמבר * בית סטמבולי * בית ליסבונה * בית חסון * בית בלאנגה * בית ששון * 12 בתי משפחת פרחי
* בית ד"ר טוטח ומרפאתו * בית ד"ר חצבני ומרפאתו
* האכסניה בג'ובר * ועוד ועוד... ■

ב "אל ג'אמע"

* בית עבאדי * בית אלבושי * בית אנדיבו *

באל חארה

* בית משען * בית לניאדו * בית מבזבז * בית אליאס * בית מטלון

באלשארע

* בית זאג'ה * בית קמח'ג'י * בית פלאח * בית שמעיה * בית גלאנטה * בית אלמעאלם (פרחי)

באלתעלה

* בית ליסבונה

בדח'לת אלפרנג'

* בית הרב אליהו מסלתון * בית לבא'עי